

TEKIJÄ-HANKKEEN
JA
BALTIC CIRCLE -FESTIVAALIN
RESIDENSSIPILOTIT 2012

"Heidi Klein" (ohj. Anni Klein, Heidi Soidinsalo)
"Leftovers from the War" (ohj. Janne Saarakkala)

Arviointiraportti

SISÄLLYSLUETTELO

1. JOHDANTO s. 4
2. RESIDENSSITOIMINTA KIERTUETOIMINNAN JA YHTEISTUOTTAMISEN
MUOTONA TEKIJÄ-HANKKEEN JA BALTIC CIRCLEN PILOTTIMALLISSA s. 6
3. TALOUDELLINEN OSITUS KUMPPANEIDEN KESKEN s. 7
4. TOIMENPITEET JA TAVOITTEET KULUINEEN s. 8
 - 4.1. Residenssi 1: Tuotantoresidenssimalli, "Heidi Klein" (ohj. Klein & Soidinsalo)
 - 4.2. Residenssi 2: Taiteilijaresidenssimalli
5. ESITYSTEN KIERTUEMAHDOLLISUUDET JA JATKOSUUNNITELMAT s. 14
6. PALAUTE RESIDENSSIJAKSOISTA s. 16
7. LÄHTEET s. 18

Heidi

Heidi Klein, kuva: Jani-Matti Salo

I. JOHDANTO

Residenssiin sisältyy ajatus paikanvaihdoksesta, verkostoitumisesta ja yhteydestä paikalliseen ympäristöön ja ihmisiin. Siinä toteutuu paitsi liikkuminen, myös sidokset ympäröivään elämänmenoon. Miten residenssiyhteistyöllä voidaan edistää TEKIJÄ-hankkeen keskeisiä tavoitteita: kotimaisten esitysten liikkuvuutta, yhteistyöverkoston kehittymistä ja esitysten elinkaaren jatkumista? Miten taiteilijat kokevat residenssityöskentelyn kotimaassa?

Suomessa residenssitutkimusta on tehty vielä vähän, vaikka esimerkiksi taidetoimikuntien toimintaan residenssit ovat kuuluneet jo pitkään. **Irmeli Kokko-Viika** (2008) on tarkastellut Jyväskylän yliopistoon tekemässään gradussa kuvataiteen kansainvälistä residenssitoimintaa ja sen roolia nykytaiteen tuotannossa. Residenssitoiminta muodostaa monimuotoisen, maailmanlaajuisen toimintakentän, jossa residenssikeskukset tarjoavat eri maista ja kulttuureista tuleville taiteilijoille aikaa ja työtiloja luovaan työhön ja verkottumiseen. Näin ollen residenssit täydentävät paikallisten nykytaiteen kentän instituutioiden toimintaa mahdollistamalla taiteellista tutkimusta ja työskentelyä. Kuitenkin residenssitoiminnan keskiössä on

Kokko-Viikan mukaan taiteilijan oma kehitys, taiteellinen vapaus ja kokeilut. Myös vuorovaikutus ja verkottuminen ovat avainasemassa. (Kokko-Viika 2008.)

Tässä selvityksessä käsitellään kahta syksyllä 2012 toteutettua residenssipilottia, joista toinen oli Tampereella toteutettu tuotantoresidenssi ja toinen Helsingissä toteutettu taiteilijaresidenssi. Residenssimallit erosivat toisistaan siten, että tuotantoresidenssissä olleelle työryhmälle tarjottiin tila- ja teknisten resurssien lisäksi myös tuotannollista, teknistä ja taiteellista apua. Tuotantopartnereina molemmissa olivat **TEKIJÄ-hanke** ja **Baltic Circle -festivaali**. Selvitystä varten haastateltiin kirjallisella palautekyselyllä Tutkivan teatterityön keskuksessa tuotanto-residenssissä ollut Heidi Klein -työryhmää, josta kyselyyn vastasivat **Anni Klein** sekä **Heidi Soidinsalo**. Taiteilijaresidenssimallin osalta haastateltiin TEKIJÄ:n yhteistyökumppanin, Baltic Circle -festivaalin toiminnanjohtajaa **Eva Neklyaevaa** sekä Leftovers from the War -työryhmän tuottaja **Vilma Pietilää**. Palautekysely toteutettiin marras–joulukuussa 2012 teosten ensi-illan ja esityksiperiodin jälkeen.

Leftovers from the War, kuva: Antti Yrjönen

2. RESIDENSSITOIMINTA KIERTUETOIMINNAN JA YHTEISTUOTTAMISEN MUOTONA TEKIJÄ-HANKKEEN JA BALTIC CIRCLEN PILOTTIMALLISSA

Syksyllä 2012 TEKIJÄ - Teattereiden kiertuejärjestelmä -hanke ja kansainvälinen teatterifestivaali Baltic Circle toteuttivat yhteistyössä kaksi residenssituotantoa, yhden Helsingissä ja toisen Tampereella. Tavoitteena oli pilotoida residenssiyhteistyömallia mahdollisena kiertue-esitysten tuotantomallina. Kun tuotantoon on alusta saakka sitoutunut useampi tuotantovastuuta kantava taho, muodostuu usein valmis verkosto, jonka puitteissa esitys voi kiertää. Residenssitoiminta saattaa siten pidentää esityksen elinkaarta sekä edistää kiertuetoimintaa ja yksittäisten taiteilijoiden verkostoitumista. Baltic Circle -festivaali valikoitui TEKIJÄ-hankkeen residenssipartneriksi avoimen kilpailutuksen kautta keväällä 2012. Festivaali on pioneerimaisesti toiminut esitysten osatuottajana jo useiden vuosien ajan. Kansainvälinen festivaali esityksen estradina tavoittaa mitä todennäköisimmin sekä kansallisia että kansainvälisiä välittäjäportaan edustajia. Residenssiyhteistyö on onnistuessaan hyvä resursoija, kun saman tavoitteen jakavat osapuolet jakavat yhteiseen käyttöön resurssejaan ja ydinosaamisalueitaan, kuten tiloja ja tekniikkaa, työvoimaa, kokemusta, suhdeverkostoja ja tiedotuspanosta.

3.TALOUELLINEN OSITUS KUMPPANEIDEN KESKEN

Residenssiyhteistyö toteutettiin tilaaja-tuottaja-mallilla. TEKIJÄ-hanke osti Baltic Circle -festivaalilta kaksi residenssijaksoa, joiden ensi-illat ja esitysjaksot olivat saman vuoden festivaalin ohjelmistossa. TEKIJÄ-hankkeen kuluiksi ositettiin residenssissä työskentelevien taiteilijoiden matka-, majoitus- ja päivärahaikulut harjoitusjakson ajalta, tilavuokratulut sekä harjoitusjakson vaatimat tekniset resurssit. Lisäksi tuotantoresidenssin osalta maksettiin taiteellisen mentorin, tuottajan ja teknikon palkka. Niillä haluttiin varmistaa mm. esityksen valmistuminen aikataulussa sekä mahdollisuus toimia kiertävänä esityksenä. Festivaaliohjelmistossa olleista esityksistä Baltic Circle -festivaali maksoi TES:n mukaiset palkkiot.

4.TOIMENPITEET JA TAVOITTEET KULUINEEN

4.1. Residenssi I: Tuotantoresidenssimalli, "Heidi Klein" (ohj. Klein & Soidinsalo)

Toinen toteutetuista residensseistä oli ns. tuotantoresidenssi, johon sisältyi tilojen lisäksi myös taiteellista mentoointia, tuotanto- ja teknistä apua. Tuotantoresidenssi järjestettiin Tampereella, mutta ensi-ilta ja esitykset olivat Helsingissä Baltic Circle -festivaalilla marraskuussa 2012.

Taiteellisen työryhmän valitsi Baltic Circle. Konseptista, ohjauksesta ja esiintymisestä vastasivat Anni Klein (ent. Ojanen) ja Heidi Soidinsalo (ent. Lind), valosuunnittelusta Jani-Matti Salo ja videoiden toteutuksesta Ville Viirikko. Työryhmä dokumentoi residenssijakson työskentelyä blogissaan.

Residenssimallissa TEKIJÄ-hanke toimi palvelunostajana ja Baltic Circle -festivaali toteuttajana. Työryhmän kooksi määriteltiin enintään viisi henkilöä ja residenssin pituudeksi enintään 20 arkipäivää. Residenssin kulut muodostuivat seuraavista eristä:

RESIDENSSIYHTEISTYÖN TALOUDELLISET VASTUUT

TEKIJÄ-hanke	Baltic Circle -festivaali
Harjoitustilan vuokraus	Festivaaliesitysten esityskorvaukset
Työryhmän majoitus-, matka- ja päivärahaikulut residenssijakson ajalta	
Harjoitusjakson vaatimat tekniset resurssit (esim. työvoima, materiaalit)	
Residenssituottajan palkka 1,5 kk	
Taiteellisen mentorin palkka 3 vkoa	
Teknikon palkka 4 pvää	
Esitysmatka Tallinnaan NordMatch-tapahtumaan (matkat, päivärahat, esityspalkkiot, lavastekuljetukset)	

Heidi Klein, kuva: Kira Leskinen

Heidi Klein, kuva: Kira Leskinen

4.2 Residenssi 2: Taiteilijaresidenssimalli

Toisen residenssin tavoitteena oli pilotoida kansainvälistä yhteistuotantomallia. Residenssityöskentelyjaksolle valittiin kansainvälinen työryhmä, joka valmisti esityksen Baltic Circle -festivaalille. Valmistuvan produktion tuli suunnata kansainväliseen kiertuetoimintaan. Esityksessä Janne Saarakkala, Nina Larissa Bassett Tanskasta, Ivo Briedis Latviasta ja Elin Petersdottir Islannista tutkivat omia perhehistorioitaan ja mahdollisia sotia, jotka liittyvät näihin historioihin. Ryhmän kaikki taiteilijat majoittuivat HIAP:n (Helsinki International Artist Programme) residenssiasunnoissa Suomenlinnassa. Työryhmä analysoi residenssijakson vaikutusta tuotantoprosessiin blogissaan.

TEKIJÄ-hanke osti Baltic Circle -festivaalilta tuotantoresidenssin, jossa työryhmän kooksi määriteltiin enintään seitsemän henkilöä ja residenssijakson pituudeksi enintään 20 arkipäivää. TEKIJÄ-hankkeen osatuottajuus mahdollisti projektin toteutumisen yhdessä Pohjoismaisen kulttuuripisteen apurahan kanssa. Residenssin kulut muodostuivat seuraavista eristä:

RESIDENSSIYHTEISTYÖN TALOUDELLISET VASTUUT

TEKIJÄ-hanke

Baltic Circle

Harjoitustilan vuokraus

Festivaaliesitysten esityskorvaukset

Työryhmän majoitus-, matka- ja päivärahaikulut residenssijakson ajalta

Harjoitusjakson vaatimat tekniset resurssit (esim. työvoima, materiaalit)

Residenssituottajan palkka 1,5kk

Leftovers from the War, kuvat: Antti Yrjönen

5. ESITYSTEN KIERTUEMAHDOLLISUUDET JA JATKOSUUNNITELMAT

Heidi Klein -esityksen yleisölle suunnatut avoimet harjoitukset järjestettiin Tampereella ja Studycase-vierailuna Telliskivi-kulttuuritalossa Tallinnassa osana Produforumin järjestämää NordMatch-tapahtumaa. Vierailu Tallinnassa oli tärkeä välietappi taiteelliselle työryhmälle. Sillä saatiin myös testattua esityksen kiertuekelpoisuutta, kuten toimivuutta vaihtelevissa paikoissa kustannuksineen. Paikalla oli 50 pohjoismaista ja baltialaista taiteen alan ammattilaista ja palaute esityksestä oli positiivista. Esitys toimi Telliskivessä erinomaisesti, joskin teknisen kaluston liikuttelu maasta toiseen vaati suunnitelmallisuutta, taloudellisia resursseja ja teknistä asiantuntemusta. Ensi-illan jälkeen työryhmä on aktiivisesti hakenut ulkomaisille festivaaleille ja saanut TINFO - Teatterin tiedotuskeskukselta apua ulkomaan kiertue-myyntiin. Esitys on myös ehdolla Thalia-palkinnon saajaksi ja vuoden 2012 esitykseksi.

Leftovers from the War -esityksen elinkaari jatkuu. Esitys nähdään mm. Odsherred Kulturfestivalilla 2013 Tanskassa. Myös Metropolis Festival Kööpenhaminassa on ilmaissut kiinnostuksensa. The New Theatre Institute of Latvia (TNTIL) aikoo tuottaa esityksen osana Riika Euroopan kulttuuripääkaupunkina 2014 -ohjelmaa. Esitys pyritään samaan myös islantilaisen Lókal-festivaalin ohjelmistoon Reykjavikissa elokuussa 2013 tai 2015. Festivaalin edustaja näki esityksen Helsingissä ja ilmaisi kiinnostuksensa.

Mikäli tulevaisuudessa vastaavan residenssin osatoteuttajien hallinnollinen status ja yhteistoiminnasta laaditut sopimukset sen mahdollistavat, esityksiä voidaan jatkaa myös esimerkiksi toisen osatoteuttajan kotipaikkakunnalla. Tällä saataisiin jatkettua esityksen elinkaarta ja sitoutettua tuottajaosapuolia mukaan ensi illan jälkeiseen elämään. Miksei mukana voisi olla useampikin esityksiperiodeista vastaava taho. Esimerkiksi Heidi Kleinin kohdalla epävarma apurahatilanne on jarruttanut kiertuemyyntiä ja sitä edistävän esitystallenteen tekoa. Mikäli jatkoesitykset olisivat tiedossa jo tuotantajakson aikana, se antaisi varmuutta ja suunnitelmallisuutta työskentelylle.

Leftovers from the War, kuva: Antti Yrjönen

6. PALAUTE RESIDENSSIJAKSOISTA

6.1. Heidi Klein -työryhmä: "Vapaus arkirutiineista ja tavoitteiden välttämättömyys"

Residenssijakson tärkeä tavoite oli mahdollistaa keskeytyksetön, ensi-iltaan tähtäävä taiteellinen työskentely – mahdollisuus työskennellä rauhassa. Palautteen mukaan tavoite saavutettiin täysin. Harjoittelurauhaa Tampereella turvasi myös se, että esitystila oli varattu ryhmän käyttöön koko ajaksi ilman, että tekniikkaa ja lavastuksia tarvitsi välillä purkaa ja pystyttää uudelleen.

Residenssityöskentelyn yksi parhaita puolia on vapaus. Myös tuotantoresidenssin kohdalla ennalta määräämätön etenemistahti ja -tyyli valittiin tietoisesti. Sitäkin tärkeämpää olisi luoda yhdessä tarkat ja mahdollisimman konkreettiset tavoitteet ja välitavoitteet residenssijaksolle. Niitä vasten myös etenemistä ja onnistumisia on helpompi peilata. Selkeät tavoitteet myös auttavat ohjaajaa valitsemaan ja karsimaan lukuisien vaihtoehtojen joukosta ja hallitsemaan ajankäyttöä. Tavoitteisiin ja aikatauluun peilaten on myös helpompi kirkastaa eri osapuolten roolit ja toimenkuvat. Roolien kirkastamista toivottiinkin jatkossa, sillä nyt tuotantoresidenssin taiteellinen työryhmä ei mielestään täysin päässyt hyödyntämään ympärillä olevan henkilökunnan osaamista. Myös tiiviimpää yhteistyötä Tutkivan teatterityön keskuksen tutkijoiden kanssa toivottiin. Yhteydet ympärillä olevaan yhteisöön siis vaativat jatkossa lisävahvistusta. Myös auki jätettävät seikat kannattaa yhdessä päättää ja tiedostaa vielä vahvemmin. Harjoitustiloja ja henkilökuntaa pystytään hyödyntämään paremmin, kun teos on suunniteltu tarpeeksi pitkälle residenssiin saavuttaessa. Kannattaakin sopia etukäteen, kuinka pitkällä teoksen suunnitelmien toivotaan olevan residenssiin saavuttaessa. Tällöin myös residenssihenkilökunta pystyy reagoimaan paremmin erilaisiin työtehtäviin.

Tilanne vaihtelee teoksen, tilanteen ja työryhmän mukaan. Kenties residenssin alussa voisikin laatia tuotantosuunnitelmaa hieman kevyemmän mutta pelkkää aikataulua perusteellisemmän residenssisuunnitelman, jossa yhdessä kirjoitetaan auki edellä mainitut tavoitteet ja toimintatavat.

6.2 Avoimet harjoitukset välietappeina

Avoimet harjoitukset ja demoesitykset toimivat oivallisina välitavoitteina Tampereen residenssijaksolla. Ne pakottivat taiteellisen työryhmän konkretisoimaan ideoita ja ajatuksia, ja tilaisuuksien jälkeen esitys etenikin harppauksin. Myös palaute ja kritiikki olivat tärkeitä residenssissä työskennelleille taiteilijoille. Avoimet harjoitukset ja demoesitykset kannattaa kuitenkin tuotannollisesti suunnitella mahdollisimman pitkälle aivan kuten varsinaiset esityksetkin. Osapuolille on tärkeä tietää, kenelle esitysnäytettä tehdään ja keitä paikallaolijat ovat. Hyvä tiedonkulku ja ennakkosuunnittelu edesauttavat mutkatonta vuorovaikutusta esitystilanteessa. Nähtiin myös tärkeänä, että tilaisuuksissa voisi keskustella lisää esityksestä ja siten reflektoida työstettävää teosta. Avoimet harjoitukset esiintymistilaisuutena – ilman keskustelua – ei auttanut taiteilijoita yhtä hyvin kuin tilaisuus, jossa oli varattu aikaa yleisökeskustelulle.

6.3 Leftovers from the War: Residenssi kansainvälistäjänä

Residenssipiloteissa kansainvälistä tuotantoa edusti Leftovers from the War -tuotanto, jonka työryhmässä oli jäseniä neljästä eri maasta. Palautteen mukaan residenssitoiminta on merkittävä keino edistää teatterin kentän kansainvälistymistä, kuten Leftovers from the War -tuotantokin osoittaa. Kokemusten mukaan residenssitoiminnan eräs tärkeimpiä puolia on, että se mahdollistaa kansainvälisen taiteilijakollektiivin työskentelyn keskeytyksettömässä ja tiiviissä vuorovaikutuksessa keskenään.

Etenkin vapaiden taiteilijaryhmien ja freelancereiden kohdalla residenssit mahdollistavat kansainväliset tuotannot ja työskentelyn tietyssä paikassa keskittyen taiteelliseen työhön. Taiteilijoilla on myös mahdollisuus saada palkkaa tuotannon suunnittelun ja harjoittelun aikana, mikä rauhoittaa taiteelliseen työhön keskittymisen.

Myös tuottajan rooli residenssitoiminnassa on olennainen, jotta laadukas ja häiriötön taiteellinen työskentely on mahdollista. Myös palautteessa tähdennettiin monialaista yhteistyötä residenssityöskentelyn rikkautena ja haasteena. Sopimusasioita, talousasioiden koordinoimista ja tiedottamista on paljon ja moneen eri suuntaan. Onnistunutta residenssitoimintaa on vaikea, ellei mahdotonta organisoida ilman asiaan paneutunutta tuotannollista henkilökuntaa ja hyvää yhteistyö- ja sopimussosaa- mista sekä yhteisiin tavoitteisiin sitoutuneita sopimussosapuolia.

7. LÄHTEET

Kokko-Viika, Irmeli 2008: *Taiteilijaresidenssitoiminnan rooli nykytaiteen tuotannossa*. Pro gradu -tutkielma, Jyväskylän yliopisto, Taiteen ja kulttuurin tutkimuksen laitos, Taidekasvatus/ Kulttuuripolitiikan maisteriohjelma.

Kirjalliset palautteet Heidi Klein ja *Leftovers from the War* -työryhmien residenssijakoilta (syksy 2012)

Leftovers from the War, kuva: Antti Yrjönen

Tutkivan teatterityön keskuksen hallinnoima **TEKIJÄ - Teattereiden kiertuejärjestelmä - Turnénätverk för Teater -hanke** toteutetaan vuosina 2011-2013. TEKIJÄ on ns. kiinteiden ammattiteattereiden ja vapaiden ryhmien kiertuejärjestelmän ja yhteistoiminnan kehittämishanke 2011-2013.

Hankkeen päätavoite on toimivan valtakunnallisen teatterikiertue- ja yhteistyöverkoston kehittäminen sekä toiminnan ulottaminen yli kielirajojen. Hankkeessa järjestetään esitysten pilottikiertueita, koulutusjaksoja yhteistyössä Metropolia Ammattikorkeakoulun kanssa.

TEKIJÄ-hankkeen päärahoittajana toimii Opetus- ja kulttuuriministeriön Luovien alojen yritystoiminnan kasvun ja kansainvälistymisen ESR-kehittämishohjelma. Muita rahoittajia ovat mm. Suomen Teatterit ry, Teatterikeskus ry, Baltic Circle (Q-Teatteri ry) sekä Luova Tampere -kehittämishohjelma.

Kiinteitä ammattiteattereita hankkeessa edustavat Espoon, Kotkan, Lappeenrannan, Kokkolan, Jyväskylän, Turun, Seinäjoen, Kouvolan ja Hämeenlinnan kaupunginteatteri sekä Tampereen Työväen Teatteri.

Baltic Circle on kansainvälinen nykyteatterifestivaali, joka järjestetään Suvilahdessa ja esityskohtaisissa tiloissa Helsingissä aina marraskuussa. Se toimii eurooppalaisen esitystaiteen keskiössä ja on maaperä nykyteatterin uusille suuntauksille. Baltic Circle toimii yhteistyössä merkittävimpien eurooppalaisten ja kotimaisten teatterifestivaalien ja tuotantokeskusten kanssa sekä järjestää koulutusta, seminaareja ja työpajoja. Festivaali on taiteen tekijöiden ja yleisön kohtaamispaikka, jossa syntyy aitoja, tässä hetkessä tapahtuvia esitystaidekokemuksia.

